(ZEITUNGSDRUCKSACHE) Ч. 43. 24. жовтня 1943 Рік I

ХОЛМСЬКА ЗЕМЛЯ

РЕДАКЦІЯ: Краків, Ожешкової 7. Тел. 104-81.
АДМІНІСТРАЦІЯ: Краків, Райхсштрассе 34. Тел. 230-39.

ТИЖНЕВИК
„Cholmer Land" Wochenausgabe
SCHRIFTLEITUNG: Krakau, Orzeszkowagasse 7. — Fernruf 104-81
VERWALTUNG: Reichsstrasse 34. — Fernruf 230-39, 146-42

ПЕРЕДПЛАТА:
Чвертьрічно — 3.50 зл.
піврічно „ „ 7.— зл.
Ціна прим. 30 сот.

За поширення книжки і часопису на Холмщині і Підляшші

До осені 1939 р. не було можливости в поширенні української книжки й українського часопису на Холмщині і Підляшші. Не було тут ні одної української книгарні, ні одного кіоску, чи як звичайно кажеться — будки, де можна б було купити український часопис. Не допускала до цього польська влада. На село йшла підпольна комуністична і комунізуюча бібула в українській мові, поширювана жидами, що затроювала душу місцевих селян. Це й було на руку польській владі. З одного боку відмежовано тутешне село від загально-українського національного впливу друкованого слова з Галичини, а з другого боку була притока до пристосування далекойдучого утиску і винищування всего, що українсько під покришкою, що це комуна. Не було ні одної української школи, знищено всі українські організації і здавалось, що скорий прихід національної смерти на тих землях неминучий. Тільки деяка частина Холмщини, що безпосередньо межує з Галичиною, мала спромогу діставати галицько-українські видання, купуючи їх звичайно в часі ярмарків у сусідніх галицьких містечках. Тому там комуністична аґітка не мала більших успіхів і ті села найскорше і найповніше відродилися і зорґанізувалися.

Сьогодні краще. У всіх більших повітових осередках — як, напр., Холм, Грубешів, Володава, Біла — маємо українські книгарні, — в Холмі аж три, дві приватні а одна союзна, — а і в кіосках можна купити український часопис. Здавалося б, що українське друковане слово піде масово у сільську хату на Холмщині і Підляшші, тим більше, що порівнюючи ціна за книжку зовсім не висока, а за часопис то вже нія-ка. Успіх в поширенні друкованого слова тут є, але ще далеко не такий як цього треба. У місцевих людей не минула ще привичка купувати й читати чужий часопис, хоч у ньому нема й згадки про наше життя і його потреби. Багато освітних товариств у нас в дійсності нечинні, існують тільки на папері. Не усюди дбають про таку конечну культурну річ, як зорґанізування і постійне доповнювання бібліотек при УОТ-ах та про поширювання книжки й часопису взагалі. За мало у цій ділянці зробили і окремі курси, влаштовувані окремими Українськими Допомоговими Комітетами.

Та й українські продавці в книгарнях і кіосках не завжди виконують належито свій обов'язок, як теж і урядовці при УДК і Делеґатурах чи Союзах, що їм доручено продажу часописів. Дуже часто з їх сторони нема найменшої заохоти інтересантів, що там приходять, до купна часопису або книжки. А припукп треба. Друковане слово — це не звичайний контингентовий предмет, що йде з руки без реклями. Не вистарчає бути мертвим бюровим урядовцем. Треба самому дати почин і до найліпшого діла.

В останніх часах появилася в нас друком, не зважаючи на важкі воєнні умовини, доволі поважна кількість українських книжок і з гарного письменства і з різних ділянок людського знання. Видає їх, як знаємо, найбільше Українське Видавництво у Львові і Кракові та й деякі українські видавництва поза границями Генеральної Губернії, як Бориса Тищенка у Відні, Юрія Тищенка і „Пробоєм" у Празі, які можна дістати або замовити в місцевих українських книгарнях. Там теж здебільша можна купити і українські газети, а їх число нині не таке мале. Між ними є і тижневик „Холмська Земля", одинокий український часопис присвячений справам Холмщини і Підляшшя. Видає цю гатету Українське Видавництво в Кракові, що видало досі цілу низку книжок звязаних з минулим і сучасним наших північно-західних земель.

Сезон книжки всюди починається восени. Місяць жовтень від років був у нас завжди місяцем ударної кампанії у справі поширення українського друкованого слова — книжки і часопису — в найдальші закутини нашого краю. В тому часі всі наші видавництва мали вже цілу низку нових видань. Вони знали, що громадянство їх розкупить, бо під осінь скорше знайдеться гріш на книжку, як в іншій порі року. І

(Докінч. на 5. стор.)

ОГЛЯД ВОЄННИХ І ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ

Минулий тиждень зазначився у воєнних діях дальшим устійнюванням німецького оборонного фронту в загальному на лінії Дніпра, сильним зростом німецької протилетунської оборони та пожвавленням діяльности німецьких підводних човнів.

В політичній ділянці ввесь ворожий табор перебував також і минулого тижня під вражінням приготувань до московської наради, що почалася 17. 10. ц. р. Рівночасно з тим вийшли на світло денне заходи ворожого табору перетягати погрозами на свій бік невтральні держави. На Далекому Сході проголошення державної самостійности Філіпін знову зміцнило не тільки політичне, але також і військове становище Японії.

На східному фронті

Минулого тижня на східному фронті ішли великі й завзяті бої між Озівським морем і Великими Луками, в загальному, на тих самих відтинках, що й попереднього тижня. Крім того ішла завзята боротьба з обох боків Києва, та проти большевицьких мостових причілків на західньому боці Дніпра. Під кінець минулого тижня деякі з них зліквідовано, деякі сильно звужено. Німецькі протинаступи принесли значні теренові осяги зокрема в просторі гирла Прип'яти.

Німецькі частини відбили місто Чорнобиль, відкинули ворога під Гомлем та знищили ворожий мостовий причілок на західньому березі ріки Сож.

Майже безперервно ішли і ще далі ідуть великі бої під Великими Луками, але без огляду на величезні зусилля ворогові не вдалося перевести широкопомуманого пролому німецького оборонного фронту. Загально можна сказати, що майже на всьому просторі східного фронту здебільша переважали бої не так рухомого, як радше позиційного характеру. Одночасно з успішною обороною перед ворожими наступами німецькі війська ще продовжували своє пляноване завдання скорочування боєвих ліній згідно зі загальним пляном. Минулого тижня вони були залишили Запоріжжя, знищивши всі важні військові уладження й відому греблю Дніпрельстану на Дніпрі.

Нове вогнище боїв

Своїми безперервними атаками проти німецьких оборонних становищ між Озівським морем і Дніпром, большевицьке командування хотіло заломити південну частину німецького фронту на півдні, а першусього на Кримі. Одначе це не вдалося. Тому большевики перейшли до великого наступу в просторі Кременчута. Вони там зібрали величезні сили і почали наступати з метою відрізати з боку південне крило німецького фронту в луці Дніпра. І через масу зосередженого війська та воєнного матеріялу і через стратегічний плян бій під Кременчугом виріс до розмірів одного з найбільших, найзавзятіших. і може найважніших у сучасній

(Докінч. на 2. стор.)

Погляньмо правді в вічі

Всі ми такі, що любимо як нас хвалять, а кривимось і негодуємо, як, борони Боже, поважиться хтось нас зганити. Правда — це друге не дуже то миле. Та що зробити? Часом треба послухати і немилої правди.

Коли недавно, місяців тому чотири-п'ять велася пропаґанда за тим, щоб вступати в ряди Стрілецької Дивізії Галичина, ми не в одній часописній статті могли вичитати хвальбу, мовляв, ми вояцька нація, в нас виссані з молоком матери вояцькі прикмети: відвага, гарт, здисциплінованість, лицарскість... Мовляв, ми одідичили ці прикмети по гордих княжих дружинниках, що списами і щитами степи городили, що поїли коні в далекому Доні, ми унаслідили їх по сміливих запорожцях „що гуляли по Синьому, грілися в Скутарі та, люльки запаливши в Польщі на пожарі, в Україну верталися". Не одна стаття пригадувала нам, що ми діти лицарів Маківки, Лисоні, Крут і Базару.

Нам приємно було це читати, бо ж ми горді зі своєї минувшини і знаємо ціну діл наших батьків. Та читаючи це, нам могло здаватися, що всі ми такі, якими були наші батьки, що всі ми маємо право бути спадкоємцями їхньої слави: і цей, хто брав кріс і йшов заглядати смерті в вічі, і цей, що ховався за плечі свойого брата вояка.

Одне можемо сьогодні сказати: відповідь на це, чому створено Галицьку Стрілецьку Дивізію охотників і наскільки вона виконала своє завдання та здійснила покладані на неї надії — зможе, річ ясна, дати щойно історія. Сьогодні про це, очевидно, ще завчасно говорити, бавлячись в „пророків". Не є теж нашою метою переконувати, що всі ми повинні були вхопити за кріси. Ні, навпаки — ми хочемо підкреслити, що немає різниці між вояком на фронті і вояком у запіллі. Один і другий стоїть хоч на різній проте однаково відповідальній стійці. Один і другий не має монополю на геройство. Один і другий може бути однаково героєм і боягузом, залежно від того чи виказуватиме прикмети одного чи хиби другого. Вояками-героями є, напр. ті вчителі, священики, службовці, що не зважаючи на погрози, стоять на сторожі прав своєї нації, боягузами є ті, що відступають, самовільно покидаючи свої стійки праці. Боягузами є й ті, що не можуть викресати в собі потрібного гарту духа в обличчі труднощів, які нас можуть ще ждати, чи в обличчі небезпек і страхіть

фронту, яким назустріч ідуть завсіди сміло лицарі-вояки.

Всі ми тепер є вояками на фронті боротьби за краще майбутнє Батьківщини. Тому усім нам конечні вояцькі прикмети. Та, нажаль, приходиться ствердити, що в багатьох з нас вони здрібніли а в декого й заникли. От, скажім, важко комусь вибути, напр., в Службі Батьківщини — то зараз і втікає, не думаючи про те, що цим нерозважним своїм вчинком наражує не тільки себе, але й свою родину, а то й ціле село. Невже це та лицарскість, що нею хвалимося? Невже це відвага і здисциплінованість? Або, дістав хто відпустку з полону, чи з праці в Німеччині — приїхав, добре йому вдома і не вертається. Байдуже йому, що через нього, через цей його поступок відмовлять права поглянути на Батьківщину багатьом його братам? Невже це прикмета лицаря? Це тільки приклади. Їх можна б наводити десятки і то не з одної ділянки нашого життя.

Ми далекі від узагальнювання та песимізму. Ми віримо в будучність нашої нації та знаємо цінні прикмети її духа. Всі темні хиби, що про них ми згадуємо це тільки бур'ян на нашій ниві, це тільки кукіль поміж золотими колосками. Кукіль, що його одначе мусимо виполоти, бо не хочемо, щоб за хабазвіла наша нива. Коли хочемо носити ім'я лицарського народу — плекаймо лицарські прикмети. Коли мріємо про волю народу — не скидаймо з себе твердих обов'язків і відповідальности за долю наших братів, за долю наших родин, за добро наших сіл і міст. Як це вчинимо, будемо славні славою своєю, а не лише славою предків. Будемо зорями і сонцями, що світять своїм світлом, а не планетами і місяцями, що тільки його відбивають!

М. К-ий

ОГЛЯД ПОДІЙ

(Докінчення з 1-ої стор.)

стадії війни. Супроти того на задній плян відійшли всі інші вогнища боїв. На південний схід від Кременчуга розгорілися великі бої, що далі тривають.

Бої в Італії

Німецькі війська в Італії ставлять такий завзятий спротив англійцям та американцям, що вони тільки незначно можуть йти вперед.

І минулого тижня до найбільших боїв доходило над річкою Вольтурно, де ворог під кінець тижня почав сильні наступи. На північний схід від Капуї німці перевели сильний протинаступ і відкинули ворога з великими втратами. Не повелися також і наступи канадійських і північно-американських частин в Апенінських горах. На півострові Істрія німецькі частини закінчували акцію очищування краю з банд. Ворожі партизани знову втратили понад 4.000 вбитих, 6.850 полонених, 32 гармати й багато всякої іншої вогневої зброї та автомашин.

З Італійських політичних подій

Фашистівська Італія стоїть на передодні скликання установчих зборів, що мають прийняти рішення про ліквідацію монархії та введення республіканського ладу. Вони складатимуться з 1000 членів. Новий фашистівський уряд змінив уже догеперішній італійський прапор, усуваючи з нього знак королівської Савойської родини. Рівночасно фашистівський уряд звернувся також і проти жидів, бо—як виявили останні місяці—італійські жиди сильно причинилися до захитання оборонного становища Італії.

Зусилля політичного фашистівського проводу в напрямі за мирення краю підтримує католицьке духовенство. Архиєпископ Міляна кардинал Шустер проголосив пастирське послання, в якому закликує населення, щоб воно заперестало взаємні доноси перед владою, що випливають з жадоби пімсти й особистих порахунків. Згадане послання священики відчитали на проповідальницях у всіх церквах.

Бадоліо „союзником"

Мабуть після довгих заходів англійці, американці та большевики визнали уряд марш. Бадоліо своїм „союзником". Після того Бадоліо видав війну Німеччині. Про це мав повідомити німецького амбасадора в Мадриді представник Бадоліо, але, коли він з'явився в німецькому представництві, його не прийняли. Хоч самі англійці та американці не дуже то цінять Бадоліо, проте вони думають, що треба користуватися кожною „допомогою", звідки вона не виходила в. Але без огляду на все аліянти вважають уряд Бадоліо тимчасовим а Віктора Емануїла перестали вважати абісинським цісарем. При тому вони зазначують, що урядові Бадоліо не зробили ніяких обіцянок ні не прийняли ніяких зобов'язань. Важкі умовини перемиря, які підписав Бадоліо. далі діють!

Великі осяги в повітрі

Минулого тижня ворог захотів поширити свої летунські налети на німецькі відкриті міста, але потерпів велику невдачу. Про те свідчить число зістрілених ворожих летунських машин. Підчас налету на Анклям і Ґотенгафен на побережжі Балтійського моря ворог утратив 62 літаки, над Мюнстером у Західній Німеччині 51 а над Швайнфуртом у Баварії з поміж 250—300 машин, що атакували, 121 літаків. Між знищеними ворожими літаками переважають 4-охмоторові бомбовики. Незалежно від утрати дуже дорогих машин ворогові пропало коло 3.000 вишколених летунів. Так показалося що німецький провід не кидав слів на вітер, коли ще недавно заповідав зміцнення німецької протилетунської оборони. Згідно з оповіданням самих ворожих летунів, ця оборона дуже зросла. Це вказує, що збільшилося не тільки число протилетунських гармат але першусього ловецьких літаків. Крім того — як кажуть ворожі летуни — німці вживають тепер якоїсь нової муніції, придумали новий рід штучної мряки, що нею окутуються німецькі ловецькі літаки й ввели нову успішну тактику боротьби. Нічого дивного, що самі американці затривожені великими втратами свого летунства.

На морі

Німецькі підводні човни затопили на Далекій Півночі, на Атлянтійському океані й на Середземному морі 19 ворожих кораблів загальної містоти 114.200 тон. Крім того вони важко ушкодили 4 транспортові кораблі, затопили 5 нищильників з охорони й ушкодили 1 нищильник. Коло Додеканезу на Егейському морі німецькі літаки затопили й важко ушкодили кілька ворожих боєвих морських одиниць.

На фронтах Далекого Сходу

У південно-західній частині Тихого океану не було ніяких змін. Японці далі з успіхом уживають тактики, що змагає до проволоки воєнних дій і виснаження противника. Хоч командант ворожих збройних сил ген. Мек Артур зібрав досить військ, зброї, літаків і кораблів, впродовж 3 і пів місяців своїх „скоків з острову на острів" йому вдалися тільки маленькі вломи в оборонну систему Японії на Тихому океані. Японські війська у Бурмі перейшли до наступу на китайську територію, щоб розбити китайські війська Чан Кай Шека на західному березі ріки Сальвін. Аліянтська офензива на Бурму ще не почалася. Саме тепер, коли вернувся мін. закордонних справ Чан Кай Шека з Америки й Англії Соон, ворожий табор очікує віддавна заповідженого наступу.

Проголошення самостійности Філіпін

14. 10. ц. р. філіпінські острови стали самостійною державою. Її президентом став д-р Хозе Ляврель. З тією хвилиною перестала діяти японська військова влада. Філіпінська держава підписала договір про союз і співпрацю з Японією. Нову державу на Далекому Сході вже визнала Німеччина. Мін. фон Рібентроп переслав філіпінському президентові телеграму зі сердечними побажаннями. Так побіч Манджукуо, Національного Китаю і Бурми японці причинилися до створення четвертої національної держави!

Московські наради

17. 10. ц. р. почалися в Москві наради міністрів закордонних справ Англії, Злучених Держав й СССР. Беруть у них участь Іден, Гол і Молотов разом з різними спеціялістами. Конференція має потривати до 1. 11. Большевики не тільки, що примусили аліянтів погодитися на Москву, як місце нарад, але, мабуть, перепруть також і своє домагання, щоб наради торкалися в першій мірі військових, а щойно пізніше політичних справ. Взагалі большевики роблять таку міну, що їм на тій конференції не залежить і навіть не хочуть чути, щоб їм хтось щось сказав про майбутні границі С. С. С. Р. Тому, що головний тягар війни з німцями несуть большевики, аліянти підуть їм у всім назустріч. В тому розумінні англійські часописи почали писати, що єдина рада для поляків, щоб вони погодилися з большевиками. Щоб з'єднати собі большевиків англійці та американці виступали в ролі посередників між колишньою російською еміґрацією в Америці й большевиками. В Ню-Йорку вони влаштували зустріч 50 делеґатів російської еміґрації з большевицьким консулем. Централя російських еміґрантських організацій в Лондоні повідомила, що Англія хоче наладнати зв'язок зі всіми організаціями втікачів з території СССР. З того виходить, що так як у листопаді 1940 р. Фюрер відкинув був всі домагання совітів у справі Фінляндії, Румунії, Болгарії й Туреччини, так тепер у жовтні 1943 р. аліянти на все погодяться, щоб тільки не мусіти робити „другого фронту" в Европі.

Нарушення невтральности Португалії.

Під спільним натиском Англії та Америки Португалія погодилася на те, щоб аліянти зорганізували свої військові, морські й летунські бази на португальських островах Азори на Атлянтійському океані. На Азорах уже висіли англійські та американські відділи й почали переводити перебудову пристаней й будову різних військових уладжень. Португальське населення тим усім збентежене, бо лякається втягнення Португалії до війни. Німецький і японський уряд як найгостріше запротестували в Лісбоні проти такого нарушення невтральности.

Вістки з Болгарії

Минулого тижня голова болгарського уряду Божілов прийняв большевицького посла і відбув з ним розмову про різні політичні справи. Болгарія не воює з СССР, ні не зірвала з ними дипломатичних взаємин і тому большевицький посол перебував в Софії. Важка хвороба примусила болгарського міністра закордонних справ Саву Кірова зректися свого становища. Його наступником став Дмитро Шишманов, внук відомого українського вченого Михайла Драгоманова, що був професором університету у Софії.

Замало вписатись в члени Українського Окружного Комітету. Треба й точно платити національну вкладку.

Освідомна праця на Підляшші

Весною цього року появилася на сторінках „Холмської Землі" коротка історична розвідка проф. д-ра Івана Крип'якевича зі Львова, з поданням списку місцевостей на Підляшші, які згадується в наших літописах, а переважно у різних історичних документах. Передовсім угляднено там головно події з церковного життя, в першу чергу, коли в даній місцевості збудовано церкву або манастир, чи врешті, коли там основано парохію. Із відомих літописів і історичних документів слідно, що ця найдальша на північний захід висунена частина українських земель вже від зарання нашої історії мала український національний характер і що поляки на тій території появляються у більшій кількості доволі пізно. На цю частину українських земель йшов здавна безперервний і послідовний натиск з польського боку з двох сторін — зі заходу і півночі, отже так сказати, з двох фронтів, бо Підляшшя зі заходу і з півночі межує безпосередньо з польською суцільною територією. Мова корінного населення Підляшшя була і є українською і належить до наших північних говірок, що різняться у вимові дещо від говірки галицько-волинської, якою говорить Холмщина.

Безпосереднє сусідство польської національної території, і то аж з двох боків, та безпощадний натиск на наше населення польського елементу за історичної Польщі, за російського панування й досі, втрата вже давно української провідної верстви та розмірно швидке ополячення міст нанесли нам великі національні шкоди і припинили українське національне відродження Підляшшя. Це сталося тим більше, що в новіших часах не було тут свідомої української інтелігентної верстви, що могла б повести справу національного відродження й національної української організації. Короткий час національної організацій ної праці в рр. 1917 і 1918, в часах воєнної німецької окупації Підляшшя, що їх на сторінках „Холмської Землі" описав сотн. Володимир Куровський з Холма, залишили деякі сліди, але ще далеко не загальні і не надто глибокі, бо більшість православного українського населення Підляшшя російська влада тоді евакуувала за Волгу, на Сибір і в Туркестан і воно вернулось домів щойно після світової війни вже за панування Польщі.

Та й релігійно-віроісповідна роздвоєність нашого підляського населення нанесла нам чимало лиха. Через скасування унії російським урядом в 1875 р. ніби для рятування нашого населення перед ополяченням і облатинщенням, а в дійсности з метою його скорого обмосковлення, більшість унітів на Підляшші, чистокровних українців по мові, обичаях і побуті, не схотіла прийняти православ'я і стала „упорствующими". Вона підпала всеціло під польський вплив а зокрема під вплив польського римо-католицького духовенства і коли тільки змінилися політичні відносини, перейшла явно на римо-католицтво, а далі і в польський національний табор. Є це так звані „калакути". Про цю нашу велику підляську — по части й холмську — трагедію писав обширно бувший посол, адвокат д-р Степан Баран з Холма, теперішній редактор „Холмської Землі", на сторінках нашої преси і в окремих публікаціях. Тут не багато змінилося для нас на краще й за німецької влади, бо з „калакутів" тільки одиниці повертають назад в український національний табор, а загал остає й на дальше по польському боці, і змінщує ворожу нам силу. Розв'язка справи „калакутів" у нашу користь, себто їх поворот до українства, для нашої майбутности на Підляшші дуже пекуча. Без корисної розв'язки цього питання наша будучність на Підляшші — передовсім на північ від Білої, в радинському повіті і в деяких західних околицях Володавщини, дуже поважно загрожена.

Знані події, несприятливі і загрозливі для наших діяльніших одиниць на Підляшші, як також і на Холмщині, про що читається в кожному майже числі наших часописів у посмертних згадках, не сприятливі для розгорнення ширшої освідомної національної праці і організації серед місцевого нашого населення. Вправді чимало вже зробила під цим оглядом українська народня школа якої тут за Польщі, ні давніше за російських часів, зовсім не було. Для дошкільної дітвори, для її національного освідомлення багато причинилися дитячі садки, на жаль, вони були тільки сезонові — на час двох, найвище трьох літніх місяців і в додатку в не кожному селі на Підляшші вдалося їх оснувати з причини браку керівниць-садівничок, а нераз через байдужність місцевих людей. І обидві торговельні українські школи на Підляшші — в Білій і Володаві — званеві хліборобські і господинські школи для дівчат, а в самій Білій основане недавно при УДК спортове товариство, виконали велику національну освідомну місію серед нашої молоді, що перед тим покінчила народню школу. З цієї молоді виходять і вийдуть перші піонери і майбутні організатори на місцях нашої національної праці. Одна тут велика загроза, а саме, великий брак народніх і фахових учителів і учительок для наших шкіл на Підляшші. Ними були у величезній більшості, в деяких околицях майже виключно, галичани і галичанки, з яких багато вернулось уже до Галичини, а дехто з них і наложив головою на своєму становищі. На їх місце найчастіше не прийшов ніхто і в неодному селі прийшлося замкнути українську школу. У таких селах на Підляшші, де замкнено українську школу, наша дітвора або остає без шкільної науки, або ходить до польської школи й підпадає під польський вплив, що є, очевидно, нашою втратою.

Дуже несприятливі обставини не дозволили розвинути пляново ширшої діяльности і Українському Допомоговому Комітетові в Білій, в його місцевих освітніх товариствах, зокрема в делегатурах і знову через брак відповідних людей. Те ж саме можна сказати і про Союз Українських Кооператив у Білій. Великою затяжною недугою обох тих наших передових установ у Білій — це брак людей, подібно як у шкільництві . Вони могли б прийти тільки з Галичини, але треба сумніватися, чи хтось з галичан прийде на працю на Підляшшя серед теперішніх умовин. У дещо кращому відношенні, як Більщина, є Володавщина, що співпрацює з Холмом, але і там, у загальному, відчувається те саме, що й на Більщині — себто загрозливий для нас брак відповідних людей до національної праці і організації. Ще гірше, бо справді катастрофально, стоїть справа в радинському повіті, де наші оселі розкинені нераз одицем серед чисто польської або спольщеної калакутської більшости.

А все ж не слід нам падати в зневіру. Короткий час чотирьох останніх літ відродив нам національно нашу сільську молодь на Підляшші і вона у значній мірі національно вже освідомлена й починає жити загально-українським духом. До злуки і українського національного змінщення причиняється під цю пору передовсім наш тижневик „Холмська Земля" і українські пісні, головно стрілецькі пісні Українських Січових Стрільців, що тут їх усюди поширило наше учительство з Галичини. За українську національну душу нашої сучасної підляської молоді можемо бути спокійні, як теж і за українську національну культурну ролю Православної Церкви, що, позбувшись московського й польсько-

В останню дорогу

Промова Заступника Провідника УЦК, д-ра Костя Паньківського, над відкритою могилою Проф. Д-ра Маріяна Паньчишина (13. X. ц. р.).

День за днем приносить нам важкі удари. Живемо на фронті, на фронті боротьби за існування нації, на фронті боротьби за життя та можливість розвитку майбутніх поколінь, і розуміємо усі, що на фронті мусять бути жертви. І ми загартовані. Наші серця закам'яніли, і здавалось би, немає смутку, немає жалю, що міг би витиснути сльозу з наших очей.

Та коли в неділю вранці із Святоюрської Гори прийшла вістка, що помер проф. д-р Маріян Паньчишин і коли вона полинула по вулицях міста Львова, по Галицькій Землі та по широких просторах України, не було українського серця, щоб з жалю не стиснулося і сльози станули в наших очах.

Бо відійшов від нас великий, визначний лікар, добрий учитель виховник поколінь лікарського дорости. Хрустальний характер, людина із сердечним, золотим серцем, людина, що не знала життя для себе, що жила й працювала тільки для громадянства.

За молодих літ закоханий у наукову працю, молодий лікар стояв здалека від громадської роботи. Захоплений ентузіязмом великого зриву, захоплений могутнім листопадом 1918 року — всією душею поринає у громадській роботі і не знає ні спокою, ні відпочинку. І в розгарі тієї громадської праці захоплює Його невблаганна смерть повного ініціятиви, повного охоти до праці, сповненого плянами на майбутнє. Голова Самаританської Секції Українського Горожанського Комітету у Львові у наших боях, опікун українських полонених, ранених та всіх потребуючих, яких у тих тяжких часах було без міри. Один з ініціяторів, основників та будівничих медичного факультету Українського Тайного Університету у Львові, перший декан того факультету, другий ректор Університету. Неоцінений професор, батько студентської молоді. В умовах надзвичайно важких, умовах праці тайного університету, ентузіяст великої справи, що піддержував на дусі професуру і студентство. І коли неможливим стало продовжати працю, переходить на інші ділянки громадської праці — і все той самий, чи у великій, чи в малій справі. Ніяка життєва позиція не була для Нього почестю, ані славою, тільки громадською службою й обов'язком. З тим самим ентузіязмом, з тою самою посвятою і пильністю, з якою працював як ректор університету і декан факультету, працює в читальні „Просвіти" на Личаківському передмісті Львова, де розбудовує малу, окромну домівку, поширює і поглиблює культурно-освітню діяльність на тому передмісті. Дітвора української захоронки на Личакові має в Ньому найкращого опікуна, кружок „Рідної Школи" ім. князя Льва найкращого голову. При надзвичайному обтяженні своєю великою лікарською практикою — бо ніколи не відмовляв лікарської поради нікому — все мав час на працю в Просвіті й Рідній Школі.

Не моя річ і не в моїй компетенції оцінити вклад праці Покійного як лікаря в Лікарсько-Природничій Секції Наукового Т-ва ім. Шевченка, в Українськім Лікарськім Товаристві, в Гігієнічнім Товаристві та інших. Згадаємо тільки про великий вклад у відбудову та розбудову нашого життя Підпюте.

І коли прийшла війна, у змінених обставинах висунений на передові місця — залишився тим самим, як завсіди, невтомним робітником та опікуном свого громадянства. В часах, коли здавалося, що немає для нас надій, що залишилося нам тільки пониження, ганьба та руїна, Він гордо держав наш український національний прапор. Працюючи невтомно та з гідністю, беріг слави доброго українського імени.

З приходом німецького війська, коли настав час з можливостями хоча неповної, та все таки розбудови нашого життя, стає Покійний знову до праці. Полем Його діяльности є Українська Національна Рада, що її членом Він був. Ніхто не знає, скільки труду і праці, поїздок і конференцій коштувала віднова Медичного Інституту! З якою любов'ю працював Покійний, щоб дати можливість українській молоді продовжувати студії! Після припинення діяльности Української Національної Ради стає Проф. Паньчишин до помочі Українському Центральному Комітетові. Так як все, охотно і щиро працює в Комісії допомоги українському студентству та при допомозі українським науковцям, полоненим і втікачам.

І в розгарі тієї праці — вривається нитка Його життя, — Він нас покидає.

І нам приходиться, замість просити Його ради, замість просити співпраці й помочі — прощати його в дорогу, з якої немає повороту.

Дорогий і Незабутній Пане Професоре! Ми, Твої співробітники й товариші праці з Української Національної Ради, з Українського Центрального Комітету і все українське громадянство дорогого Тобі Личакова та всіх сторін, де б'ється українське серце — дякуємо Тобі за Твій життєвий труд.

Ми горді з того, що наш народ видав громадянина тієї міри, що Ти. Ми сильні тією вірою у краще майбутнє нашого народу, якою Ти все своє життя жив. Ми працюватимемо з тією завзятістю, якої Ти нас учив, щоб досягти для нашого народу тієї мети, якої доля Тобі не дозволила досягти.

Наша Українська Земля нехай Тобі буде пером!

го ярма і кермована свідомим українським проводом, стає одною з основ нашого національного розвою та його забезпечення.

Не так ще з деякою частиною нашого старшого покоління у підляському селі. Серед нього можна ще зустрінути одиниці — на щастя не всюди й доволі рідко, що, збаламучені ворожими сторонніми чинниками, вважають себе одні за москалів (русских), а другі за білорусинів. Очевидно, корінного місцевого населення, московського чи білоруського, на Підляшші не було й нема, але нашим національним противникам залежить на тому, щоб вбити хоч малий клин у відроджуюче українське життя. Такі збаламучені одиниці є, приміром, в селі Гнійно, що лежить над Бугом, на північний схід від Білої, про яке, як про давню українську місцевість, згадує наш історик д-р Іван Крип'якевич. Подібного, для стороннього незрозумілого, явища, як „русскі" й „білорусини" в підляському селі, Холмщина, що межує безпосередньо з національно освідомленою і зорганізованою Галичиною, не знає зовсім. Згадане підляське явище — це виключно вплив національного неосвідомлення нашого старшого сільського покоління й вікової неволі, в якій досі жило Підляшшя. Воно мине, бо Підляшшя було, є і хоче бути українським, тільки треба тут ще дальшої послідовної, освідомної праці з нашого боку.

Володимир Машківський

ЗБІРКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ШКОЛАХ ГЕН. ГУБЕРНІЇ

Шкільна молодь Ген. Губ. бере живу участь у збірці предметів важних для прохарчування та воєнної продукції. В 1942 р. вона зібрала 316.639 кг. лікувальних, пахучих і корінних рослин, 147.179 кг. каштанів, жолуді, 8.932 кг. споришу, 41.968 кг. міді, мосяжу, цини й цинку, 624.483 кг. заліза, відливаного заліза й залізного брету, 16.713 кг. старого паперу, 16.713 кг. ганчірок, 2.386 кг. костей, 118.511 пляшок. Цього року йде збіркова акція на ще ширшу мірку.

Розпорядження про поборювання замахів на діло відбудови Ген. Губ.

КРАКІВ. — 10. жовтня набуло сили розпорядження для поборювання замахів на діло відбудови в Генеральній Губернії. Розпорядження передбачує кару смерти для ненімців, які в намірі утруднювати чи перешкоджати ділу відбудови на терені Генеральної Губернії, порушують закони, розпорядження, або зарядження чи накази влади. За намагану дію карають так, як і за доконану дію, підмовників і допомагачів карають так, як і виконавців.

Компетентні для суджения в цих справах є наглі суди поліції безпеки. З особливих причин вони можуть передати справу німецькій прокуратурі.

Листи з чужини

Найкращий гостинець

Шановний Пане Голово!

Свого часу в одному листі я вже звернув увагу на конечність живого зв'язку з нашими робітниками, що перебувають на роботах у Німеччині. Тепер знову хочу торкнутися цієї справи, бо саме мав я нагоду говорити з одним з членів редакції, якому пощастилося відбути довшу поїздку по робітничих таборах у Німеччині.

Почув я від нього чимало цікавих та поважних річей, що про них може при нагоді вам напишу. Цим разом обмежуюся тільки до одної дуже пекучої справи, що нею повинно заняти ся ціле свідоме українське громадянство.

То ж послухайте!

Всіляко живеться нашим братам і сестрам там на далекій чужині. Війна та її наслідки даються всім у знаки. Також наші робітники мусять часто переносити різні недостатки, але що всюди й найприкріше дається відчувати, то брак рідного українського слова, що вливало б у душу моральну силу, розраду та потіху. На це жаліються майже всі українські робітники, що між своїми життевими потребами на першому місці ставлять потребу заспокоїти свій духовий голод. І це для нас зрозуміле. Представмо собі їхнє положення. Живуть далеко від своїх рідних, серед чужого окруження, що говорить тільки чужою, незрозумілою мовою, нема ні своєї церкви, ні читальні, ні свого товариства. Що ж тоді може стати найлюбішим товаришем, який дав би відраду душі, розвіяв би тугу та оживив скучну самоту? Це може зробити тільки рідне друковане слово — український часопис і українська книжка! Так висказуються одноголосно всі наші робітники, що є на роботі в чужині й це є для нас самозрозуміле. Тому рішив я про це написати в цьому листі, маючи на увазі, що саме тепер є жовтень — місяць української книжки, себто час, коли наша книжка не тільки повинна масово розходитися між нашим народом в краю, але — що тепер дуже важне — повинна вона масово мандрувати туди на далеку чужину в милу та щиро ожидану гостину до наших сердешних братів і сестер, що такі спрагнені дорогого українського слова.

То ж мусимо в цій справі повести широку акцію і то, по змозі, зорганізованим способом. У кожному УОТ повинен бути один постійний референт збірки й висилки книжок для робітників у Німеччині. Точніші вказівки, як і куди висилати зібрані книжки, повинен він дістати від Делегатури або Окружного Комітету. В першій мірі мусить він при допомозі гуртка молоді перевести в своїй місцевині збірку книжок між громадянством. Напевно в кожній українській хаті найдеться як не кілька, то бодай одна відповідна книжка, що стане приємною лектурою для наших робітників.

Якщо б у нас скрізь перевели таку збірку книжок, то у висліді зібрали б сотки тисяч, а то й мільони книжок, що стали б найкращим гостинцем для тих, які своєю мозольною працею на чужині довершують важного воєнного діла, а так дуже потребують необхідної моральної піддержки. Так само, як книжки, можна й треба збирати про читані часописи, що навіть коли дещо пізніше прийдуть до рук наших робітників, то принесуть їм чимало втіхи та розваги. Йде тільки про те, щоб цю важну справу збірки та висилки книжок і часописів переводити постійно й систематично, не зражуючись принагідними труднощами. Варта було б завести між нашими УОТ шляхетне змагання за те, хто вишле скорше й більше книжок та часописів для тих членів нації, що важкими воєнними обставинами часово відлучені від рідного материнього пня. Це ж цінне національне діло! Вірю, що Ваше УОТ виконає його радо та в широких розмірах.

Бажаю Вам успіху і здоровлю щиро

Ваш

В. Г.

Враження з подорожі до Холму

V.

А з другого боку, від заходу сонця, підсувався зовсім інакший ворог: віддалення, котре супроти першого було силою, тут супроти другого було б тільки слабістю. Бо перший ворог був дикий і бурливий, що виходив тільки на добичу і не думав осідати на землях України, він приходив з весною, як повінь, і вертався, а другий ворог пер постійно, без уговку, пер на схід не тільки мечем, (котрий для ослабленого пустинним полосом українського народу не був небезпечний), але пхався, як тиха вода, пхався своєю бідністю з нісних надвислянських пісків по хліб, ішов-плив на українську землю, просякав її. Тут треба було близько межі господарського ока князя, щоб зорко слідити й відповідно розміщувати той чужий напливовий елемент.

Третьою причиною перенесення сюди столиці були дипломатично-політичні огляди: відси було лекше слідити за розвитком нових сил, цілих систем нових сил на півночі й заході: вони ще хаотично клубилися кругом Кракова й Варшави, кругом Мальбурга й Вільни, але вже видко було яскраве проміння їх кристалізації, котре не так нагально пекло, як огонь татарського полоса, але зате систематично, витривало, вживаючи нових, найновіших засобів і способів. Там на мазурських пісках, на німецьких плохих землях і в литовських борах та понад Балтійським морем метушилося і росло щось, що треба було слідити. І клини між нього вбивати, аби надмірно скоро не росло. Відси лекше було підіймати Жмудь проти Литви й мазурських князиків проти ятвягів і інших . Тут і тільки тут було добре місце до ведення зручної гри для такого грача, як король Данило.

І ще одна причина була, щоб покинути старий Галич, де похоронено тлінні останки Великого Романа: в тім Галичі та кругом нього занадто буйно розрослися боярські гнізда: неспокійні й непослушні гнізда інтригантів і зрадників, гнізда жевріючого бунту, проти княжої волі, що мали за собою традицію своїх злочинів: адже там, у Галичі, була площа, де бояри відважилися живцем спалити улюблену жінку такого князя, як Ярослав Осмомисл, котрого всі сусіди кругом боялися і поважали. Там пам'ятав Данило незабутнє місце, де з волі боярських інтриг мусів дивитися, як проганяли з міста його добру матір. Там на галицькій землі стояли шибениці, на котрих бояри відважилися тратити князів з Володимирового коліна. Ні, на землі, так опозореній магнатським злочином, не може стояти його терем і місце, відки він хоче сповняти свої великі замисли та плини. Через видалення від кожного княжого двора змужичіє бутне боярство, втратить політичний нюх і джерело дипломатичних вісток і втратить, що найважніше, приступ до урядів та можність впливу на княжий двір.

Постанова дозріла. А те, що старий літописець уважає за одиноку причину основання столиці в Холмі, що Данилові сподобалася холмська гора й вид з неї, було, правда, рішаючим, одначе тільки для вибору столиці саме в цім місці, а не, напр., 3 милі відси на північ, захід або полудне. Бо з-за хвилевого „сподобання" гарного місця, де припадково зупинилися на ловах, не покидається старої столиці, відомої в цілім краю і за границею, не завдається собі труду будувати і призвикати до нових будівель і околиць, коли цей труд непотрібний. Але в душі сина Романа вже давно мусіла вирости гадка покинути Галичину, може ще тоді, як утікав на чужину перед татарами, може в манастирі Богородиці у Синевідську Вижнім, де спинився був на нічліг, вертаючися до згарищ Рідної Землі.

Те, що розмірно старий тоді король міг ще здобутися на таку рішучість і такий труд, було випливом його бурхливого життя: він від дитини котру мати вивела серед ночі за руку з княжої палати в Галичі, скитався по світі. Його молодість минула на західних дворах, там розвинувся і скристалізувався його великий дух, там на заході була вітчина його духа й молодечих споминів. Його тягнуло туди ближче, якнайближче до заходу. Там пізнав він сили того заходу, користі й небезпеки, які відти могли прийти на Нашу Землю, там навчився він розуміти вагу та значіння міст і міщанства у боротьбі з вельможами й длятого „созда городы многи". То був князь, що лучив у собі мудрість і проворність сходу з систематикою, рухливістю і винахідністю заходу.

Так, він був господар добрий і мудрий. — Старий літопис має слушність, хоч її автор, і не розумів пружин діяння свого князя, але мудрість його й вищість над іншими князями відчув знаменито й тому надав йому найвище ім'я, яке побожна, в Св. Письмі учитана людина серіозно може надати: ім'я „второго по Соломонѣ".

Тихо перейшли ми спігом засипані алеї на горі Данила та звернули до будинку, де перед війною мешкав архиепископ. О. Олексин пішов до середини й за хвилину вийшов з молодим пруським жовніром, що мав у руці великий ключ від катедральної церкви. Я оглянув її скромну фасаду й чотири дорійські колюмни фронтону без прикрас — жаль мені зробилося, що так виглядає тепер головна церква в столиці монарха, котрий любив украшати церкви й світські будівлі „различными красотами". Заскрипів залізний ключ у дверях давно невідчиняної церкви Данила і я зі стисненим серцем та прижмуреними півсумерком очима вступив до малого передсінку. Відтак відхилив я другі двері й увійшов у церкву.

(Далі буде).

ЗА ПОШИРЕННЯ КНИЖКИ І ЧАСОПИСУ НА ХОЛМЩИНІ І ПІДЛЯШШІ

(Док. з 1. стор.).

наші книгарні запотовували восени, зокрема в жовтні, більший рух, як в інших місяцях року. Навіть ті, що рідко читають книжку, купували в жовтні видавничі новини. В загальному кожний жовтень був у нас великим кроком вперед у нашому національно-культурному житті.

Цеї традиції не затерли в нас і теперішні воєнні події. Про це повинні пам'ятати керівники наших бібліотек, що діють по наших селах, містечках і містах. Вони повинні подбати про те, щоб цей традиційний місяць жовтень, як і взагалі осінь, використати для доповнення книжками своїх бібліотек. Можна їх набути чи замовити в найближчій українській книгарні. І поодинокі читачі, що бажають поширити своє знання новим духовим кормом, хай теж при нагоді відвідають наші книгарні і куплять там українську книжку. Такий видаток не йде ніколи на марне. А й книгарні самі повинні заохотити до цього відвідувачів свого підприємства. Пам'ятаймо, що добра українська книжка і добрий український часопис — це наші найбільші приятелі.

ЗАДНІ ВІДБЛИСКОВІ СВІТЛА ДЛЯ ВОЗІВ

Всі вози (підводи, ручні візки і т. д., що їх вживають у коловому русі, мусять мати з-заду, по лівому боці, червоне відблискове світло. Його не треба лише в тому випадку, коли підвода має спеціяльне червоне заднє світло. Приписи щодо відблискових світел не обов'язують дитячих візків і ручних санок. Відблискових світел не уміщувати вище 50 цм. над поверхнею землі. Вони не можуть бути прислонені ані занечищені.

З організаційної праці на Грубешівщині

Повітом на Холмщині, і взагалі одинокими на північно-західних землях на захід від Буга повітом, що має найвищий відсоток українського населення і є грубешівський повіт. Південна його частина, що межує зі сокальським, а частинно і з равським повітом, мала і до війни за Польщі живі зв'язки з Галичиною. З Галичини передіставалася тут українська книжка і український часопис, а з ними і неодна вістка про українське життя поза Холмщиною, що сама віками жила у повному національному поневолені. Люди приїзджали на ярмарки до сусідніх галицьких містечок, стрічалися тут з галицькими селянами й бачили дещо з української національної орґанізації на галицькому боці. Вони хотіли мати і у себе щось подібне й робили в цьому напрямі спроби. Заходи були даремні, бо всі справи польська влада винищувала вже в самих початках. Повстав так званий сокальський кордон і польська влада для лекшого переведення своїх польонізаційних цілей на Холмщині і Підляшші заборонила українським централям у Львові поширювати свою діяльність на Холмщині і Підляшші. Тут, по польській рецепті, український нарід мав вкоротці взагалі перестати існувати.

РОЗБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ

Та ці польські пляни цілковитого винародовлення холмщаків припинила сучасна війна. Прийшла можливість національного українського відродження Холмщини і Підляшшя та орґанізації нашого тутешнього життя. Скористала з цього передовсім Грубешівщина, що з цілої Холмщини ще найбільше задержала у собі українські національні первні у їх ненарушеній чистоті. І Грубешівщина, справді розпочала свою національну відбудову і розбудову в широких розмірах. Провід цієї нелегкої праці перейняли передовсім дві установи — Український Допомоговий Комітет у загально національній, культурно-освітній, шкільно-виховній та тіловиховній ділянках — і Повітовий Союз Українських Кооператив „Пробоєм", що об'єднав своєю сіткою орґанізацію і ведення нашого господарсько-кооперативного життя на терені великої більшости грубешівського повіту. На терені частини Галичини, що увійшла восені 1939 р. в склад грубешівського повіту, і суміжних з нею частин давнішого грубешівського повіту діє Делеґатура УДК в Белзі і Повітовий Союз Українських Кооператив у Белзі.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ОСЕРЕДОК

Осередком орґанізаційного життя на Грубешівщині був і є всеж таки УДК в Грубешові. Вже в першому році, коли проводили йому якийсь час адвокат д-р. Осип Галущак і лікар д-р Осип Колодницький, розвинув він широку працю, яку опісля дальше повів адвокат д-р Михайло Струтинський як справді зразковий голова УДК в Грубешові і він на цьому становищі в квітні ц. р. наложив своєю головою. Згинув теж у цьому часі на стійці діяльний референт УДК полковник Яків Войнаровський. Дальшу працю повів його наслідник п. А. Хрущ як голова УДК. Праця широка, майже всестороння, а в ній заслуги положили передовсім п. п. Герасимюк, брати Самохваленки і сотник Романченко, останній як орґанізатор тіловиховної ділянки чи радше взагалі орґанізації і національного виховання та вишколу молоді.

Підсумки цієї праці за останні часи зложено на річному з'їзді мужів довіря УДК в Грубешові в числі 230 осіб в дні 27. червня ц. р. в присутності представника Українського Центрального Комітету м-ра Дзиндри зі Львова. З'їзд відкрив відповідною промовою голова УДК п. А. Хрущ і референт культурно-освітньої праці п. М. Самохваленко виголосили обширні доповіді про діяльність УДК, де представили і загальний стан нашого національного життя. Дещо з тих рефератів подаємо до відома наших читачів, головно циферне зіставлення наших осягів.

ПІДСУМКИ ПРАЦІ

На терені Грубешівщини мешкає 113.000 українців, що творять 60 відсотків усього населення повіту. У шкільній ділянці маємо в Грубешові одиноку на північно-західних землях державну учительську семинарію з українською мовою навчання, при якій створено тепер однорічну семінарію виховниць дитячих садків, дальше 5 фахових, 18 сільсько-господарських і 180 народніх шкіл з українською мовою навчання. Українських Кооператив об'єднаних в Союзі „Пробоєм" 116 і 113 українських молочарських станиць, об'єднаних у сімох районових молочарнях. УДК зайнявся орґанізацією підмоги для шкільної молоді та для переселенців зі заміського повіту; на стипендії для молоді і на шкільні оплати видав 74,500 зол., на підмоги для переселенців і на переселенчу акцію 74.900 зол., врешті на допомоги для поодиноких людей 48,000 зол. Великого вкладу праці, часу і грошей вимагали передовсім переселенчі справи, а дальше справи бурс і кухні для службовиків.

Відомі на Холмщині події ослабили значно діяльність УОТ-ів і взагалі культурно-освітну працю на селі, як теж і орґанізацію та вишкіл молоді, що давніше так гарно розвивалися. Теж не могла як слід поширитися робота поодиноких об'єднань праці при УДК. А всеж вдалося влаштувати в Грубешові мимо

Д-р ЄВГЕН ХРАПЛИВИЙ 12)

Господарство Холмщини і Підляшшя

Треба також згадати про овочеві кущі, що їх мають сади Холмщини й Підляшшя поважну кількість. І так на 100 садів мали порічки 67 садів, аґрест 27 садів, малини 70 садів, полуниці 59 садів, суниці 24 садів і ліщину (лісковий горіх) 25 садів. Щодо кількости цих кущів то 1 га саду було в пересічі 72 кущі порічок та 36 кущів аґресту. Овочеві кущі можуть доставити також поважну кількість ягід для перерібки, бо їх родючість є добра. У пересічі родить щороку на 100 кущів коло 90 кущів порічок та коло 80 кущів аґресту.

У звязку з корисними кліматичними та господарськими умовинами, головнож на холмсько-томашівській височині, та у звязку з можливістю вивозу і перерібки на місці овочів, має садівництво Холмщини й Підляшшя поважні вигляди на розвиток.

Городи, що їх є на Холмщині коло 7.000 га, служать передовсім на заосмотрення городиною селянських господарств. Найповажнішими городніми продуктами, що ідуть із цих городів на ринок є капуста та цибуля. Позатим на ринок вивозять у більших кількостях огірки, моркву, свеклові буряки, городні роди квасоль, карафіоли, тощо.

Капуста дає у пересічі із га коло 177 сотнарів, її річну продукцію обраховують на 50.000 тон. Цибуля дає із гектара коло 136 сотнарів, а її річну продукцію подають на 10.000 тон.

У зв'язку з великим запотребуванням городини у більших осередках та можливістю її перерібки у фабриках консерв, городництво Холмщини й Підляшшя має великі вигляди на розвиток.

Невжитки і інші ґрунти займають 6,9% усієї площіні краю, себто 90.805 га. Найбільше невжитків і інших ґрунтів, бо 27.792 га має Холмська округа, зчерги 23.372 га виказує Більщина. Мала частина із цих чисел припадає на так звані „інші" ґрунти, з того багато торфовиск, а властиво є це майже усе невжитки. Їх багато, і забагато, у часах, коли кожний кусень землі, що його можна використати такий важний. Більшість цих невжитків можна без надто великого вкладу праці довести знову до стану повної вжитковости. Це важне завдання стоїть ще перед сільським господарством краю, а тоді й голод на землю поважно зменшиться.

На цьому закінчуємо обговорення управи ріллі й рослин, та переходимо до дуже важної для краю ділянки сільського господарства — плекання сільсько-господарських тварин.

4. Плекання сільсько-господарських тварин

Плекання сільсько-господарських тварин є дуже важнощ, а у деяких округах переважаючою, ділянкою сільського господарства Холмщини й Підляшшя. На цій ділянці спирається велика частина доходовости сільських господарств, головно ж селянських.

Про поширення тваринництва в поодиноких округах у загальному дають уяву так числа підрахунку усіх тварин у поодиноких їх родах, як також перечислення поодиноких родів тварин на так звані „великі тварини" (при чому 1 кінь = 1,25 великої тварини, 1 штука великої рогатої худоби = 1 велика тварина, 1 свиня = 0,25 великої тварини, 1 коза, або вівця = 0,1 великої тварини). Ці числа такі:

Округа	Коні (1,25)		Велика рогата худоба (1,0)		Свині (0,25)		Вівці і кози (0,1)		У перечислені усіх великих тварин
	Загалом	Великих тварин	Загалом	Великих тварин	Загалом	Великих тварин	Загалом	Великих тварин	
Біла	28.564	35.707	56.682	56.682	79.367	19.842	31.729	3.173	115.402
Білгорай	32.679	40.849	82.930	82.930	48.464	12.116	6.471	647	136.542
Грубешів	55.518	69.398	90.633	90.633	81.906	20.477	22.375	2.238	182.746
Замістя	36.369	45.461	76.090	76.090	50.813	12.703	7.836	784	135.038
Холм	36.836	46.045	81.912	81.912	65.344	16.336	7.569	757	145.050
Разом	189.966	237.458	388.247	388.247	325.894	81.474	75.980	7.599[1]	714.778

Отже в перерахованні на великі тварини їх найбільше число припадає на Грубешів, зчерги на Холм, а найменше на Білу. Найбільше коней та рогатої худоби і свиней виказує також Грубешів, найбільше овець та кіз Біла Підляська, що зате має вона найменше число коней і рогатої худоби. Найменше свиней та овець і кіз виказує Білгорай.

[1] В тому 1.268 кіз.

(Далі буде).

дуже несприятливих відносин повітовий конкурс хорів, присвячений творчості композиторів Кирила Стеценка і Миколи Леонтовича зі вступним словом Н. Самохваленка і рефератом інж. А. Которовича. Він відбувся в Грубешові 3. червня ц. р. і у ньому взяли участь хори УОТ з Грубешова, Гостинного і Підгірець. Висліди праці хорів і конкурсу вповні вдоволяючі, до чого у значній мірі причинився проф. О. Самохваленко. Об'єднання праці українських учителів при УДК зорганізовало триденну учительську конференцію в Грубешові в днях від 16. до 18. липня ц. р. і дводневну конференцію в Белзі 20. і 21. липня ц. р. з відповідними рефератами. Обі конференції пройшли з повним успіхом. Взагалі з усіх УДК на північно-західних землях УДК в Грубешові займає перше місце в організаційній праці і має якнайкращі успіхи. Ще кращих успіхів бажаємо йому на будуче. Праця не легка якщо зважиться, скільки трагічних жертв у людях з передових рядів понесла Грубешівщина хочби в останнім році.

До тих успіхів нашої праці на місцях причиняється у великій мірі поширення української книжки і преси, в першу чергу тижневика „Холмська Земля" під редакцією д-ра Степана Барана, що присвячує багато уваги потребам нашої національно-організаційної праці. Та тих наших осягів не змогли б ми перевести, якщо б не чинна допомога і співпраця наших людей, що працюють на самоуправній ділянці та допомога Союзу „Пробоєм". Співпрацює з УДК і більшість народнього учительства та дехто з православного духовенства і їхня співпраця є дуже цінна. Давніше галицька частина Грубешівщини свої відносини з національного боку має добре упорядковані, є національно вповні освідомлена і дуже активна і остає дальше під безпосереднім впливом Львова, звідки і лекший комунікаційний доступ як з Грубешова.

ПРЕМІЄВІ ОДИНИЦІ ЗА МАСЛО І БУНДЗ

Один кг. сільського масла, що вироблене не в молочарні, але у власному господарстві продуцента рівняється 27 прем. одиницям. Один кг. сирого овечого сира рівняється 10 преміевим одиницям. Сирий овечий сир (бундз) виробляють у власному господарстві з овечого молока. Нормально він призначений для дальшої перерібки.

ПРЕМІЮВАННЯ ХМЕЛЮ

(*) Преміеві одиниці за хміль устійнюють ось так: за 100 кг. хмелю першого сорту — 900 преміевих одиниць, другого сорту 600 одиниць і третього сорту 300 преміевих одиниць. Преміеві пункти у формі преміевих марок видає відповідне старосто; Відділ Прохарчування і Сільського Господарства, за пред'явленням довідки достави, виданої товариством продажі хмелю, спілка з обмеженою відповідальністю в Любліні. На цій довідці мусить бути зазначена кількість і якість доставленого хмелю. Особа, що одержує преміеві марки, розписується про це на посвідці здачі, яка залишається в актах окружного староства, відділ Прохарчування і Сільського Господарства.

Поборювання туберкульози

Одною з найбільше поширених недуг серед людей — це туберкульоза, по-українськи сухоти. Вона поширена усюди, у всіх державах земської кулі і щорічно вмирають на цю страшну недугу міліони людей. Часто війна не забирає стільки жертв, що їх щорічно забирає туберкульоза. Це дуже заразлива недуга і донедавна людство було супроти неї зовсім безсильне. Щойно перед 50 роками вдалося німецькому вченому лікареві проф. д-ові Кохові після довгих дослідів відкрити бакциля спричинника цієї страшної недуги, що невдовзі вказало шлях до її лікування. Сьогодні сухоти в перших її початках при відповідному лікуванні і відживлюванні можна зовсім вилікувати і в цей спосіб врятувати життя людей. Ця недуга є дідична, себто переходить з родичів на діти, або здоровий чоловік її набуває через зараження від людини або тварини, хворої на туберкульозу-сухоти. Найлегше заражуються діти, бо їх молодий організм ще мало відпорний. На сухоти хворіють часто корови і через спожиття невареного коров'ячого молока заражуються на сухоти теж люди. Тому неслід пити неварене молоко невідомого походження; в перевареному молоці заразків сухіт вже нема, в часі варення вони гинуть. Натомість кози не хворіють на туберкульозу майже ніколи й тому козяче молоко є здорове, а в додатку значно поживніше від коров'ячого.

Туберкульоза-сухоти є так званою суспільною недугою, масово поширеною серед бідніших суспільних верств, головно серед робітників і селян, що живуть у більшому числі у малих, лихо провітрюваних, несонічних, а нераз і вогких помешканнях і в додатку недостаточно і лихо відживлюються при часто надмірній праці. Лікарські досліди виказали велике поширення сухіт серед українських селян, особливо на Холмщині й Підляшші, де є мочаристі околиці і нездорова вода до пиття. Але і в Галичині на селі виступає ця недуга загрозливо. Члени цієї величезної армії недужих на сухоти не всилі самі боротися успішно з цією язвою, тимбільше, що хворі це переважно дуже бідні люди. Українське Лікарське Товариство і Українське Гігієнічне Товариство у Львові вже перед теперішньою війною поробили заходи для поборювання туберкульози, влаштовуючи в краю протитуберкульозні вистави і відчити, а також пропаганду в пресі і брошурах, лікарськими оглядинами дітей в дитячих садках і школах та веденням відповідних лікарських амбулаторій. Тим усім причинилися вони до освідомлення народніх мас про загрозу від цієї недуги і про спосіб її поборювання.

Того всього не було та й досі нема на Холмщині й Підляшші, де лікар українець був і є справдішнім білим круком і тому тут з нашого боку масової зорганізованої праці над поборюванням туберкульози нема, хоч як раз тут туберкульоза виступала найбільше.

Сама громадянська організація однак зовсім ще не вистарчає. Для успішного поборювання цього загрозливого суспільного явища потреба державної організації і допомоги. Доцінюючи це, правління Генеральної Губернії видало розпорядження-закон з 21 липня 1943 р. про поборювання туберкульози, оголошений у Вістнику Розпоряджень Ген. Губ. ч. 63 з дня 21 серпня ц. р. і це розпорядження обов'язує вже від 21. серпня ц. р. Уведено у ньому обов'язок зголошення недуги. Кожне захворіння, кожне підозріння про захворіння і кожний випадок смерти з причини заразливої туберкульози (сухіт) легенів і гортанки, шкіри і інших органів треба впродовж 48 годин після одержання відомости зголосити на письмі при належному старості. Подати зголошення обов'язані: 1) лікуючий-лікар, що ствердив недугу, підозріння недуги або виділювання заразнів недуги, 2) голова домашнього господарства, 3) кожна особа, яка професійно займається піклуванням або лікуванням недужого, 4) той, в чийому помешканні або домі трапився випадок підозрілої недуги, захворіння або смерти, 5) огляд тіла як що при хворому був лікар, то тільки він має обов'язок зробити донесення.

Осіб, що хворіють на активну або відкриту туберкульозу або їх у такій хворобі запідозрівається не вільно вживати до такої праці, при якій є небезпека, що вони перенесуть недугу на інші особи або харчі. Повітовий (міський) староста може цілком або частинно заказати таким особам виконувати деякі означені звання або працювати в означених закладах. Цейже староста в окремих випадках може зобов'язати особи піддатися ближче означеному дослідженню і дати матеріял до дослідження, щоб ствердити, чи вони вільні від активної і відкритої туберкульози. Волості (союзи волостей) обов'язані завести влаштування для боротьби з туберкульозою і поносити кошти їхнього утримання.

Найважніше це кошти лікування хворих, з яких — як сказано — величезну більшість творять зовсім бідні люди, що самі не були в спромозі власними засобами себе доцільно лікувати. Згадане розпорядження розв'язує справу в цей спосіб, що неміців в Генеральній Губернії, що захворіли на туберкульозу, лікується на кошт правління Ген. Губернії. Допомога для лікування туберкульози не буде від тепер справою публичної суспільної опіки, коштів не звертатимуть хворі, ані їхня рідня чи взагалі будьякий інший третій чинник. Хворого лікують, ним піклуються, в тяжких випадках його приміщують у спеціяльних відокремлених закладах. І тут якраз велике суспільне значіння цього розпорядження, що примусом лікування хворих на туберкульозу обняло усіх громадян — і то на кошти правління.

Невиконання цього розпорядження потягає за собою грошеву кару до тисячу золотих, а у випадку нестягальности кару арешту до трьох місяців в адміністраційній дорозі. У важніших випадках староство відступає справу німецькій прокуратурі і суд може засудити на вязницю і грошеву кару, або на одну з цих кар.

НОВИНКИ

Замість вінка на домовину. Замість вінка на домовину бл. п. проф. Маріяна Панчишина зложив УЦК 2.000 зол. на Науковий фонд.

Заочний курс теорії музики і композиції. ІНТ відкриває в цьому році ще одну паралельну клясу Заочного Курсу Теорії Музики й Композиції. Зголошуватися слід письменно до 30. жовтня ц. р. на адресу: Інститут Народної Творчости, Львів, Францішканська 7.

Відділ Культурної Праці УЦК, Львів, Ринок ч. 10, І поверх, продає всякі українські книжки та ноти за попереднім надісланням готівки, з окрема також гарно ілюстрований альманах 1-го Краєвого Конкурсу Хорів по ціні 20 зол.

Поручені листи до 500 грамів. Німецька Східна Пошта подала до відома, що від 15-го жовтня 1943 р. не вільно надавати поручених пачок у межах Ген. Губ., також до Німеччини, Голяндії, Осльо, Остляндії і України. Допущені поручені листи вагою тільки до 500 гр.

Від 25. до 31. жовтня затемнення обов'язує від год. 5.20 веч. до 6.05 рано.

Вартість бузинових ягід

На бузинові ягоди звичайно не звертають уваги, вони залишаються на кущах, як добрий корм для птахів, або опадають без ніякої користи. А шкода тих цінних плодів. Їх можна споживати свіжими і сушеними. Але звичайно господиня заготовляє з них сік або виновий квас, що його дуже люблять діти. Ложка бузинового соку, добре розмішаного у воді, — це освіжуючий, холодний напиток, який одночасно прочищує шлунок і сильно прополіскує нирки. Бузинові ягоди мають власне в собі цінну лікувальну силу, яка діє на апарат травлення та ниркову систему. Вони лікують корчові захворіння й заспокоюють болі. Хто хворіє на корчі шлунка і кишок у зв'язку з труднощами виділювання, той хай вживає соку або винового квасу бузинових ягід. Це пропонуємо всім, хто працює сидячи. Кнайп хвалить кровопрочищувальний вплив в першу чергу свіжих ягід. Як провадять виноградне лікування, так — може ще з більшою користю — можна лікуватися бузиновими ягодами, які особливо дешеві. „Що нічого не коштує, нічого не помагає" — каже народня приказка. Проте в цьому випадку, як узагалі, щодо лікувальних зел, ця приказка не має жодної рації. Сушені бузинові ягоди затримують шлунок, і тому вживають їх, як і сушених чорниць, проти бігунки. Не забуваймо також поручати бузинові ягоди хворим на астму. Вони відводять корчі та слизоту дихальних шляхів і через це дають здебільшого велике облегшення. Слушно каже давня приказка: „Перед бузиною — вклонись головою".

Статті, дописи й завваги до „Холмської Землі", які торкаються Холмщини й Підляшшя, просимо слати на адресу: Д-р Степан Баран, Холм, вул. Коперника 17, тел. 79.

За редакцію відповідає М. Хомяк у Кракові. Видає »Українське Видавництво«, Краків, вул. Райхсштрассе 34. II. Телефон 230-39.
З друкарні »Нова Друкарня Денникова« під наказною управою, Краків, вул. Ожешкової 7, тел. 102-79.
Verantwortlich für den Gesamtinhalt und Anzeigenteil: M. Chomiak, Krakau. Verlag: "Ukrainischer Verlag" G. m. b. H. Krakau, Reichsstrasse 34. Fernspr. 230-39. Druck: "Neue Zeitungsdruckerei". Kommissarische Verwaltung. Krakau, Orzeszkowagasse 7. Fernsprecher 102-79.